

היריון בסיכון (3) – טיפולים רפואיים למעוברת שעלולים לגרום למומים בעובר

במאמרים הקודמים בסדרה עסקנו בשתי סוגיות יסודיות הקשורות להיריון בסיכון: האחת, כאשר האם נמצאת בסכנה, ואין לה ברירה אלא להפיל את העובר בכדי להציל את חייה. למדנו את מחלוקת הראשונים בביאור ההלכה שעוברת המקשה לילד ממתכין את העובר שבמעיה בכדי להציל את חייה. לדעת רוב הראשונים, טעם הלכה זו הוא משום שחיי העובר אינם נחשבים כמו חייה של האישה, ולדעת הרמב"ם, הטעם הוא מפני שהעובר נחשב כרודף את אמו המעוברת, וכדין רודף מותר להורגו בכדי להציל את חייו של הנרדף. הבאנו שם כמה השלכות הלכתיות למחלוקת זו.

במאמר השני עסקנו בשאלה אחרת, האם כשאין סכנה לחיי האם, מותר לה בכל זאת לעסוק ברפואתה, ולקחת תרופות שעלולות לגרום להפלת העובר. מאחר שאין כאן סכנה, לכאורה לשתי השיטות בראשונים היה לנו לאסור לה לקחת את התרופות הללו, משום שחייה אינם על הכף ואין טעם להתיר להעדיף את רפואתה על פני חייו של העובר, וכן שהעובר אינו נחשב רודף לאמו כשהוא אינו מסכן את חייה. אך הבאנו חידוש גדול בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכתב שגם במקרה זה מותר לאישה לקחת את התרופות הללו, וביארנו שם את דבריו, עיין שם.

מקרה שלישי שבו נרצה לדון להלן בס"ד, הוא מצב שבו האישה צריכה לקחת עבור רפואתה תרופות שעלולות לגרום מומים בעובר רח"ל. מדובר על קשת רחבה של מקרים כאלו. נשים בהיריון מונחות להימנע מכמה וכמה פעולות כמו עישון או צריכת אלכוהול בכדי למנוע מומים בעובר, אך ישנן לא מעט תרופות שאינן מזיקות בשגרה, אך עלולות לגרום נזקים חמורים לעובר, גם אם הוא ישרוד את ההיריון וייוולד. האמא זקוקה לתרופות אלו, האם מותר לה לקחת אותן או לא?

[מובן, שכשמדובר על תרופות שיש להן תחליף אין כלל שאלה. כמו כן, תרופות שאינן הכרחיות, אין להעלות על הדעת מעוברת שתחשוב בכלל על לקיחתן במצב שבו יכולה להיווצר סכנה לעובר כתוצאה מכך. הדין הוא על תרופות הכרחיות].

ולמעשה יש בפנינו שלש אפשרויות, או לאסור על האישה לקחת תרופות אלו, או להתיר לה להפיל את העובר בצורה יזומה בכדי לאפשר לה לקחת את התרופות – וכך לא ללדת עובר בעל מום, או להתיר לה לקחת את התרופות הללו אך לא להפיל את העובר, אף שחלילה יכול להיוולד עובר בעל מום.

ונדון בכל שלש האפשרויות.

לאסור לה לקחת תרופות אלו מחשש הפגיעה בעובר : לכאורה, אם התרנו לה לקחת תרופות שעלולות להפיל את העובר לגמרי, כל שכן שנתיר לה לקחת את התרופות ש"רק" עלולות לגרום למומים בעובר.

להתיר לה להפיל את העובר ואחר כך שתיקח את התרופות : לכאורה, גם אם אנו מתירים לה את לקיחת התרופות ומהטעם שלמדנו, אין מקום להתיר לה להפיל אותו, שהרי במי שכבר נולד אין לנו ספק שאין כל מקום להתיר להרוג אותו במקום שאפשר להטיל בו מום, גם אם עקרונית יהיה מותר לפגוע בו עבור רפואת השני [מה שכמובן איננו נכון, אך במקרה של עובר יכול להיות נכון].

להתיר לה לקחת את התרופות ולקחת את הסיכון למומים בעובר, לכאורה יש מקום לזה. אך הדברים נשמעים קשים ביותר.

רבינו הגר"א וייס שליט"א נשאל על מקרה סבוך של אישה צעירה שבתחילת היריונה גילו אצלה את מחלת הסרטן. במקרה המדובר, דעת הרופאים הייתה שיהיה ניתן להשלים את ההיריון וללדת (עם מעקב) בלי צורך בטיפול, משום שסוג הסרטן שבו היא חלתה לא היה אלים, אך עדיין היה חשש שהמחלה תתקדם ויהיה צורך בטיפול כימותרפי, שמצריך הפסקת היריון.

[השואל התייחס לכך שההיריון עוד בתחילתו בתוך ארבעים יום לעיבור, והביא מדברי הפוסקים ששקלו זאת לקולא. הרב וייס העיר שלדעתו אין נפ"מ בין תוך ארבעים יום או יותר מארבעים יום, אף שיש בפוסקים שנטו לקולא בזה, ובכל מקרה כתב שכל עוד יש אפשרות שתוכל להשלים את ההיריון במלואו ללא צורך בטיפול, ודאי שאין לבצע הפלה מספק, אלא יש להמתין ולראות, אם תשלים את ההיריון בצורה תקינה, או שהמחלה תתקדם ויהיה צורך להפיל, ואז הלכה היא שמותר להפיל בכדי להציל את האם].

מבחינה מציאותית, מביא הרב וייס שם את שמקובל ומוחלט ברפואה, שאישה מעוברת שזקוקה לטיפול כימותרפי, לעולם אין מתחילים בטיפול [ואף לא באבחון לקראת טיפול] אלא לאחר שהפילו את העובר, ומשום שהקרינה הרבה בבדיקות, והשפעת הטיפול הכימותרפי, עלולים לגרום למחלות קשות בעובר. ובכדי למנוע זאת מורים להפיל את העובר תחילה.

והנה עמדתם של הרופאים ברורה, מפני שלפי עמדתם והאתיקה של אומות העולם, אין חומרה רבה בהפלת עובר, ואינם מעלים על הדעת בכלל את האפשרות של לידת תינוק בעל

מום, כשאפשר להפילו, ואם לצרכי נוחות או אי נעימות כלשהי כבר מתירין בשופי הפלות, כאן על אחת כמה וכמה.

ובפרט, שגם מבחינה משפטית, הם טוענים שאסור לגרום ללידה ביודעין של תינוק בעל מום, וכאשר יוולד תהיה לו זכות טענה ותביעה, מדוע עשיתם כן, ומי התיר לכם לפגוע בי בכדי להציל את אמי [וכבר נידונו מקרים כאלה בבתי משפט].

על טענה זו מעיר הרב וייס, שלכאורה אין לייחס משמעות לעצם מה שהעובר לכשיולד יוכל לטעון טענה כזאת, מה שאין כן כאשר מפילים אותו, אלא צריך להתייחס לשאלה העקרונית, האם אכן היה הדבר מוצדק ונכון או לא, ואף אנחנו יכולים לשמש פה לעובר שמפילים אותו, ולשאול מי התיר להורים אלה להורגו ולמנוע ממנו חיים שלמים.

ולגופו של ענין, לכאורה על פי ההלכה ודאי יש להעדיף תמיד את האפשרות של פגיעה באדם על פני הריגתו, שהרי ההורג את האדם חייב מיתת בית דין, ואילו החובל בו אינו אלא איסור לאו, וגם בדין רודף הכלל הוא, שרודף שאפשר להצילו באחד מאיבריו, אסור להורגו, ומי שהרג את הרודף במצב שבו היה ניתן להסתפק בחבלה בו [חמורה ככל שתהיה] חייב מיתת בית דין, ואם כן גם במקרה דנן, כשהאם בסכנה, ומותר לפעול נגד העובר ככל שנדרש, לכאורה אין מקום להתיר להורגו כשאפשר להסתפק בפגיעה בו.

כך בפשטות, אמנם מעיר הרב וייס על כך :

"אלא שיש מקום לדון דכאשר מפסיקים את ההיריון אין למעשה זה אלא מקומו ושעתו ולא אזלינן אלא בתר מעיקרא, וכיון שאינו אלא עובר חייו נדחין בשביל חייו אמו, מה שאין כן כאשר נביא לידי פגיעה בשכלו או בגופו בהכרח עלינו לדון כנגד הילד לכשוולד ויגדל ויחיה עם הפגיעה שהבאנו עליו, ואזי נפש הוא, ואין לפגוע בפלוני פגיעה קשה כדי להציל את אלמוני מן המות, כמו שאין מוציאים אבר מאדם זה בעל כרחו כדי להציל את חברו".

בכדי להבין סברא זו עלינו לחזור לשורש הדברים. כפי שביארנו במאמר הראשון, עיקר ההלכה היא כשיטת רש"י והסוברים כמותו, שהעדפת האמא על פני העובר היא משום שחיי העובר אינם חשובים "נפש" כמותה, ולכן חייה קודמין לחייו. זאת היא קדימה עקרונית שנובעת מעצם המצב הנוכחי שלהם, האמא חיה, והעובר אינו חי עדיין. משום כך כשמפילים את העובר בכדי להציל את האמא, אין מתחשבים עם מה שבהריגתו אנו מונעים את הלידה הצפויה שלו וחיי הארוכים שעשויים לבוא לעולם, אלא מתייחסים רק לשאלה "אלו חיים אנו מפסיקים כעת", והתשובה היא חייו של עובר.

לפי הסברא שכתב הרב וייס, כל זה שייך רק כאשר אכן מפסיקין את חייו, אבל כאשר חייו של העובר ממשיכים, ההשלכות שעלינו לדון הם כל ההשלכות הישירות של המעשה [ולא

רק מה היה אילו לא עשינו כן], ואין טעם או הצדקה לעצום את עינינו מהעתיד הצפוי לעובר זה לכשייולד, והרי ברור, שאדם שנולד, אין כל רשות לפגוע בו בשום צורה בכדי להציל את חייו של אדם אחר. ולכן אף שכעת בשעת מעשה מדובר בעובר בלבד, ייתכן שאין היתר להטיל בו מום, אף שמותר להפילו.

הדבר מזכיר במקצת את דברי הראשונים בשאלה האם מותר לחלל שבת להצלת עובר, אף שהוא אינו נכלל בהיתר לחלל שבת לפיקוח נפש שלמד שמואל ביומא פה) מן הפסוק "וחי בהם", שהרי אינו חי עדיין, וכתבו הראשונים שמחללין עליו את השבת, על פי דרשתו של ר"ש בן מנסיא, שגם היא נפסקת להלכה, שלמד מן הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת", חלל עליו שבת אחת בכדי שישמור שבתות הרבה. ואף עובר זה לכשייולד ישמור שבתות הרבה.

הרי לנו, שלגבי השאלה האם מותר לחלל את השבת בכדי לשמור על העובר "חיי" (כנלמד מן הפסוק "וחי בהם"), אין היתר לחלל את השבת, משום שהוא עדיין איננו חי, אף שאם נציל אותו הוא ייולד ויחיה חיים ארוכים; אך לגבי דין שתלוי בהשלכות ובתוצאות, כפי שמורה הדין של "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה", אין הבדל במצבו הנוכחי של העובר ואנו שוקלים את כל ההשלכות הצפויות והאפשריות מהפעולה או ההימנעות שנקוט. והוא הדין כאן: לגבי להפילו, ההשלכות של הפסקת חייו הן הפסקת חיי עובר. אך לגבי להטיל בו מום, ההשלכות שעלינו לשקול הן גם ההשלכות על חייו שלאחר מכן.

[ידידי הרב מרדכי אורלנסקי, העיר לפי הדברים, שיש לדון במצב שבו התרופה תגרום למותו של העובר, אך לא בעודו ברחם אמו, אלא זמן מה אחר כך, כשכבר נולד. לפי הגישה הראשונה שתיארנו, שעובר באשר הוא עובר אין כל צורך להתייחס לעתידו, וזה הטעם שמותר להורגו, ושמטעם זה יהיה מותר גם לגרום לו מומים, אם כן גם במקרה זה הוא הדין. אך לסברא שלפיה עד כמה שהעובר אינו נופל, אלא נולד וחי, אזי אנו מחוייבים לשקול את ההשלכות של המעשה כאדם חי, אם כן יצא דבר מעניין, שלהפיל אותו מיד כעובר מותר, אך לגרום לו למות לאחר חודשיים מלידתו, אסור. ויש לפלפל בכך, אמנם רהיטות הדברים שאכן כך הוא לסברא זו].

הרב וייס מוסיף שיש בסברא זו מן העמקות והדקות "שלא ידעתי להולמו", ולא הכריע האם אכן כך יש לפסוק הלכה, אך במקרה שבו הוא נשאל לא היה בכך נפקא מינה למעשה, מאחר שבפועל אין בנמצא שום בית חולים שיסכים לבצע טיפולים כימותרפיים באישה הרה אם לא תפיל את העובר קודם, ולכן בעל כרחנו אנו חייבים לשקול בין חיי האם לבין חיי העובר, ובזה ההלכה הברורה היא שחייה קודמין ויש לבצע את ההפלה.

אך בפועל, ישנם טיפולים ותרופות שאינם מיועדים להצלת חיים אלא יכולים להילקח על ידי המעוברת בהיריון, לצורך רפואתה, ועלולים לגרום למומים בעובר. כבר למדנו שהגרי"ש אלישיב זצ"ל התיר לקחת תרופות אלו למנוע סבל מהאישה אף אם העובר ייפול מחמת כן, וצריך עיון גדול האם הסברא הנ"ל תוכל להיות שייכת גם במקרה של מומים.